

PAPER DETAILS

TITLE: HÜSN Ü ASK'IN ARKEOLOJISI- I

AUTHORS: Victoria Rowe HOLBROOK

PAGES: 41-50

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/316370>

HÜSN Ü AŞK'IN ARKEOLOJİSİ- I

ARCHEOLOGY OF BEAUTY AND LOVE- I

Prof. Dr. Victoria Rowe HOLBROOK

İstanbul Bilgi Üniversitesi

vrholbrook@gmail.com

Özet

Edebiyat eserinin yapı incelemesi, yani poetika, edebiyatçının en klasik yöntemidir. 19. yüzyılda modern filoloji ile hermenötik (yorumbilim) yöntemleri gelişip poetikanın yerini aldı ama bunlar yine poetikaya dayanır. Nitekim 20. yüzyılın başında poetika, “dilsel döndürme” diye geniş bir akım meydana geldiğinde yapısalcılıkla yeni bir önem kazandı. Bu yöneliş ile de “yapısalcılık sonrası” yöntemi ile postmodernizm anlayışı edebiyatçının donanımına hâkim oldu. Bunlarla beraber *metnin arkeolojisi* diye yeni bir yorum şekli, filolojinin yanına yerleşti. Filoloji bir eserin metinsel kaynaklarını arar; etkileyeni etkilenenden ayırıp bir sebep-sonuç çizgisi ile tarih içindeki yerini tespit eder. Arkeoloji demekle bundan daha kaba bir kazma işini kastediyoruz. Biz de bu çalışmada, *Hüsn ü Aşk*'taki manevi yolculuğun yorumuna nasıl arkeolojik bir boyut kazandırabiliriz sorusuna Platon'un Türkçeye *Şölen* olarak çevrilen *Sempozyum*'u ile Şeyh Galibin *Hüsn ü Aşk*'ını karşılaştırarak bir cevap aramaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, Platon, Sempozyum, metin arkeolojisi

Abstract

Poetics is the classic method of examining a literary work by focusing on its structure. Modern philology and hermeneutics developed alternatives in the nineteenth century taking poetics as a base. In the early 20th, poetics took on a new life through the "linguistic turn," which focused on the structures of "objects" created by language. With later poststructural

and postmodernist approaches the archeology of texts gained a place beside philology as an interpretive method. Philology looks at the textual sources of a work; it determines its place in history by tracing a cause and effect chain of influence. But it is always possible that there may be an older influencing text, or that influence may have traveled by other than textual means. Textual archeology explores these extra-textual avenues. Here I consider the place of Plato's Symposium in the archeology of the spiritual journey as we find it in Shaykh Galip's Beauty and Love.

Keywords: Shaykh Galip, Beauty and Love, Plato, Symposium, textual archeology

Sözler var ki ehemmiyeti çok yüksektir; *aşk*, *güzellik* (hüsn), *hakikat*, *can*, *akıl* ve tabii ki *tanrı* sözcükleri gibi... Düşüncenin asıl parçalarını beraberinde taşırlar. Dilden dile çevrilerek biriktirdiği anlam, asırlar boyunca yankılanır. Yazılı metin dünyada en kalıcı şeydir. Kalıcı mimari eserler de vardır, mermerden yapılanlar meselâ; ama anlamın tarihini daha çok dini, felsefi, politik âlemleri kavrayan edebiyat eserlerinin içinde izleriz. Ama nasıl izleriz? Edebiyat eserlerinin taşıdıklarını nasıl anlayabiliriz? Yıllar önce Şeyh Galip'in meşhur *Hüsn ü Aşk* mesnevisi hakkında bir doktora tezi (Holbrook, 1985), sonra bir kitap (Holbrook, 1994), birçok makale yazıp¹ eseri vezinli kafiyeli olarak İngilizceye çevirmem (Holbrook, 2005a) 20 yılını aldı. Sonunda yeni bir Türkçe edisyonunu da hazırladım (Holbrook, 2005b). Galip ile eseri canıma girdi, kanıma karıştı, onunla özdeşleştim.

Edebiyat eserinin yapı incelemesi, yani poetika, edebiyatçının en klasik yöntemidir, vaktiyle ona çok önem vermiştim. 19. yüzyılda modern filoloji ile hermenötik (yorumbilim) yöntemleri gelişip yerini aldı ama bunlar yine poetikaya dayanır. Eserin yapısını anlamadan aslını bulamayız eseri yorumlayamayız çünkü. Nitekim 20. yüzyılın başında poetika, “dilsel döndürme” diye geniş bir akım meydana geldiğinde yapısalcılıkla yeni bir önem kazandı. Dilsel döndürme de dilin ürettiklerinin bir tür gerçeklik kazandığını fark edip o gerçeği inceler. Yani bir kavram -mesela “toplum”- nesnel bir şekilde

¹Makaleler için bk. <https://bilgi.academia.edu/VictoriaHolbrook>.

parmakla gösteremememize rağmen var; insanları görüyoruz ama “toplum” ancak konuşula konuşula düşüncemizde gerçeklik kazanır. O gerçeğe metin gibi bakıp üzerinde çalışırız, poetikasını yaparız mesela. Bu yöneliş ile de “yapısalcılık sonrası” yöntemi ile postmodernizm anlayışı edebiyatçının donanımına hâkim oldu. Bunlarla beraber *metnin arkeolojisi* diye yeni bir yorum şekli, filolojinin yanına yerleşti. Ben de şimdi *Hüsn ü Aşk*’taki manevi yolculuğun yorumuna nasıl arkeolojik bir boyut kazandırabiliriz diye bir giriş yapacağım.

Şeyh Galip (1757/8-1799), hikâyesinin sonunda “Kim Aşk Hüsn’dür, aynı Hüsn Aşk” diye kendi eserini yorumlar. İstanbul’da 1782-3’te yazılmış olan bu mesnevinin bir iki kuşak sonrasında 1819’da İngiltere’de John Keats (1795-1821), Yunan Vazo Üzerine Gazel’ini de “Hüsn hakikattir, hakikat da hüsn” diye bitirir. Her iki dizede güzellik anlamına gelen *hüsn* sözü, birer başka kavramla birleştirilir; Galip için güzellik *aşktır*, Keats için de *hakikat*. Ama güzellik derken kastettikleri aynı şey mi?

Edebiyatçının yorum işi kat kattır. Her eser tek başına bir âlemdir ve her eserin kendi dili vardır. Hele çok incelenmemiş ise -ki *Hüsn ü Aşk*’ı ilk defa okuduğum 1980’lerde öyle idi- eseri senkronik bir şekilde, dışına bakmadan, şairin anahtar sözcüklerini tespit edip onları nasıl kullandığına dikkat ederek anlamlarını bulabiliriz. Eseri kendi lügati olarak inceler, sözleri kullanılış biçimine göre tanımlarız. İleri gidip şairin bütün eserlerini bu niyetle okuyarak aynı şeyi daha kapsamlı bir şekilde yapabiliriz. Eserleri bir bütün olarak ele alıp sözlerinin lügatçesini çıkarırız. Şairin yaşadığı çağın okuma alışkanlıklarına, sınıfsal yapısına ve devlet anlayışına da bakar, onu çerçeveyeleyen sosyal ufkunu tetkik edip sözlerin ne anlama geldiğini daha iyi bilebiliriz.

Diyakronik çalışmakla yorum, tarihsel derinlik kazanır. Şair ile çağdaşların okuduğu bildiği bir âlem oluşturur, onun dilini de araştırırız. Kaynaklarını inceleyip bu âlemin ve anlamın belli bir filolojisi çıkar. Doç. Dr. Mücahit Kaçar’ın değerli kitabı *Şairlerin İşıltısı*’ndan (2016) örnek alarak şair hakkında sonra yazılan eski eserleri analiz edip poetikasını yapabiliriz. Tür inşasını da anlamaya başlarız. Prof. Dr. M Fatih Köksal’ın mükemmel çalışması *Yenipazarlı Vali Hüsn ü Dil* (2003), alegori geleneğini nereden araştırabileceğimizi gösterir. 1990’larda -şairlerin yüzyıllar boyunca

bir şifreye tabi kaldıklarını varsayıp kaç bu demek, göz şu demek diye iddia eden şifrecilik diyeceğim bir yöntem de belirdi. Aman ne saflık der, onu yapmayız. Eski şairlerin anlayışında temel, birebirlik değil kıyastır çünkü.

Bir de benim şimdi yapacağım gibi eserden geriye birçok adım atıp arkeolojisini sergileyen bir tabloyu bakış açımızın içerisine alabiliriz. Filoloji bir eserin metinsel kaynaklarını arar; etkileyeni etkilenenden ayırıp bir sebep-sonuç çizgisi ile tarih içindeki yerini tespit eder. Arkeoloji demekle bundan daha kaba bir kazma işi kastediyorum. Eserlerin benzer yanlarını açıklayacak kaynak bulmayabiliriz; belki böyle bir metin yok, keşfedilmemiş daha ya da kaynakların sebep-sonuç çizgisi metinsel değil. Etki, yazılı metinden metine değil, başka yoldan yürümüş olabilir. Ağızdan ağıza gelmiş olabilir. Ama sözel olmayabilir de; kavramlar, insanların davranışlarında, ürettikleri objeler içinde saklanabilir. Ortak bir dil konuşmayan insanlar, birbirlerinin davranışlarını seyredip birçok anlam kavrayabilirler. Yanında vakit geçirdiğimiz insanların davranışları bize bir âlem dolu anlam söyler. Sonra insanların icra ettikleri merasimler, yaptıkları resimler, dokudukları halılar, ürettikleri harp ya da mutfak gereçleri veya mimari eserlerinden kavramları soyutlayarak bir şekilde anlayabiliriz. Yanlış da olsa yanlış yorum, anlamın temeli olabilir. Hepimiz televizyon seyrederek bunu yaşamışız; söz ya da obje yanlış kullanılıp yeni anlam kazanır. Sonunda benzerlik, sırf etkileyen bir kaynak var anlamına gelmez; aynı zamanda etkilenenin farkını öne getirip de özgünlüğünü sergiler.

Buluşlar sonsuzdur, araştırma devam eder. Unutulan eserlerle bilinen eserlerin arasında düşünülmemiş bağlar keşfedilir. Asıl sayılanın daha eski bir aslı daha, kaynağın yine bir başka kaynağı daha belirir. Yeni bir eser, eski eserlerin değişik bir şekilde yorumlanmasını sağlar. Araştırmaya sevk eden sebepler değişir. Bir zamanlar milli edebiyatı inşa etmek uğruna yapılan keşiflerin getirdiği anlayış, sonra uluslararası edebiyatın araştırma konusu olur. Sözlerle adlandırdıkları şeylerin arasındaki bağ sarsılır; gerçeklik, dilin bir “efekti” olarak kalabilir. Nitekim son yıllarda orta çağ mutasavvıflarının güzellik ve aşk anlayışları üzerinde yapılan çalışmalar, Galip’in *Hüsn ü Aşk*’ı ile doğrudan bir alaka olmasa da esere yeni anlamlar kazandırıyor. Ahmet Gazali’nin aşk ontolojisi hakkında Joseph Lumbard yazdı (2016). Kazuyo Murata *Tasavvufu Güzellik* kitabı ile doktora tezini bir

zamanlar İstanbul Üniversitesi'nin rahmetli Nazif Hoca'dan başka kimsenin ilgilenmediği Ruzbihan Baqli'nin güzellik düşüncesi hakkında yazdı (2017). Müslüman feylesoflar ile kelamcıların da bu konuda yazdıklarının yeniden değerlendirileceğine dair kıpırdamalar hissediyorum. Umarım feylesoflar tarafından Platon ile Yeni Platonculuk'un hep muğlak kalmış yönlerinin değerlendirilmesine ışık tutulur. Çünkü manevi yolculuğun arkeolojisinde Türkçeye *Şölen* olarak çevrilen Platon'un *Sempozyum* eseri en derin katlarda.

Şimdi Galip ile Platon'un eserlerin benzerliklerine bakalım. Çok kısa olarak özetleyerek konu dışı yerlerini şimdilik bir yana bırakıp ancak işimiz için önemli olan kısımlarını anlatacağım. Galip'in eserinde Hüsn isminde bir kız ile Aşk isminde bir erkek, Muhabbetogulları kabilesinde doğar, büyür, beraber okula gider. Okulda kız, çocuğa âşık olur; Aşk da gafil, Hüsn ile ilgilenmiyor başta. Ancak hem söz hem şiir anlamına gelen Suhan isminde bir kişi yetişince Aşk, yavaş yavaş Hüsn'ü sevmeye başlar, ta ki deli gibi âşık olup kabilenin büyüklerinden evlendirilmelerini talep eder. Bunun üzerine kabile büyükleri Aşk'ın yola düşüp çok uzaklarda olan Kalp Şehri'nde bulunan kimyayı elde etmesini ister. Ancak onu geri getirirse Hüsn ile evlenebilir.

45

Yol boyunca Aşk, çok ağır zorluklar ve belalarla karşılayıp çile çeker. Çektikçe de Hüsn'e karşı anlayışı özleşir, adım adım zorlukları aşip olgunlaşır ve sonunda hiçbir zaman Hüsn'den ayrı olmadığını kavrayıp "Aşk Hüsn'dür, aynı Hüsn Aşk" sırrını gerçekleştirir. Yol boyunca karşılaştığı belalarını da anlatacağım ama önce Platon'un eserine bakalım.

Malum, Platon, Sokrat'ın öğrencisidir ve eserleri hocasının çeşitli insanlarla sohbetlerinden ibaret. Platon bu sohbetleri anlatıp diyalog şeklinde Sokrat'ın öğretisini aktarır gibi yazar. "Sempozyum" ziyafet demek. Platon'un *Sempozyum*'unda misafirler, aşk hakkında sohbet etmeye karar verirler. Her bir misafir aşkı öven bir konuşma yapar. Sıra Sokrat'a gelince misafirlerin aşkı güzel sanıp yanıldıklarını söyler; tersine aşk, güzel olana karşı bir arzudur. "Kimse sahip olduğu şeyi arzulamayacağına göre aşk güzel olamaz." diyor. Üstelik *güzel* olan her şey aynı zamanda iyi olduğu için, aşk ne iyi ne de erdemlidir, diye devam eder. "Ben de eskiden sizin gibi yanıliyordum ama Diotima isminde bir rahibe yanıışımı düzeltti." diyor Sokrat. "Aşk

hakkında ne biliyorsam hocam Diotima'dan öğrendim” der ve onunla bir sohbetini aktarır.

Burada bir parantez açalım eserin bir garipliğini anlatalım. O zamanki Yunan toplumu kadın düşmanı bir toplum; en büyük felsefecisi olan Sokrat, bir kadından ders aldığını nasıl söyleyebilir? Benim araştırdığım kadarıyla *Sempozyum* çalışmaları -ki çoktur- bu soruyu cevaplamaz. Şunu diyebiliriz: Hikâye anlatma sanatında alıntı, yeni bir bakış açısını açmak için temel bir yöntem. Bir bakımdan Platon'un diyalogları hep alıntı zaten. Yazar olan Platon, çoğu diyalogunda kendisi hazır bulunmadığı sohbetleri aktarır; böylece de kendine bir mesafe kazandırır. “Ben demiyorum, onlar böyle dediler, ben ancak aktarıyorum.” der gibi yazar. Sokrat'ın idam edildiğini hatırlayalım; öğretisi güçlü insanları kızdırmış. Öğrencisi Platon, *Sempozyum*'da hocasının bir adım daha geriye atmasını sağlar: “Bunlar hocam Sokrat'ın dedikleri de değil, onun hocası Diotima söylemiş.” deyip bir mesafe katı, bir bakış açısı daha ortaya koyar. Bir de şu var: Kadın o toplumda ezik, evetama tanrıların tapınaklarında duran *oracle* kişi dışıl imiş. İnsanlar gelip çözemedikleri meseleleri ona sorup cevap alırlarmış. Antik Yunan toplumunda kadın, Giorgio Agamben'in bahsettiği *homo sacer* gibi hem hakları olmadığı için hukuk dışı kişi hem kutsal olduğu için hukukun ötesinde. Yani Sokrat, Diotima isminde bir rahibeden duydum, derken söyleyeceklerine hem bir mesafe hem bir tür kutsallık atfeder.

Sokrat, misafirlerin yanlış anlayışının, aşkı sevgili olarak düşünmelerinden geldiğini anlatır. Aşk, arzunun hedefi olan sevilen değil sevendir. Sevilen, güzel olduğu için sevilir. Bilgelik fazlasıyla güzel olduğuna göre aşk, bilgeliği seven olmalıdır ki *philosophos* demek. *Philia*, sevgi, *sophia* da bilgelik demek, *philosophos* da *feylesof- felsefeci*. Aşk da *eros*, *philia*'nın daha şiddetlisi, Arapça “aşk fart-ı muhabbettir” sözünde olduğu gibi... Yunanca sözcüğü *kallos*, hem güzel hem iyi olan anlamına gelir; her güzel şey aynı zamanda iyidir. Sonuçta aşk, güzel ve iyi olanı sevdiğine göre felsefecidir; dahası, bilgeliği arayışın aşktan geldiğini anlıyoruz. Hatta felsefeye karşı duyulan sevgi, aşkın en yüce ifadesidir. Burada Platon, bir anda içkili sofranın şakalarından ayrılıp konuya bir irtifa kazandırmıştır. Bilgeliği en güzel olan saymakla Yunan toplumun aşk geleneğini altüst eder. Geleneğe göre seven, sevgilisine bilgelik öğretir. Hâlbuki Sokrat'ın dediğine göre âşık, bilgeliğin peşindedir ve göreceğimiz gibi

buradaki bilgelik, *irfan* anlamına geliyor. Sokrat, Diotima'nın öğrettiği "aşk merdiveni"ni anlattığında merdivene binenin, ölümlü olan her güzel şeyden sıyrılıp ölümsüz güzelin ta kendisine yükseldiğini göreceğiz. İşte Galip'in eserindeki manevi yolculuğun benzeri budur.

Aşk merdiveninin basamaklarını anlatacağım ama bir ara *Hüsn ü Aşk*'a dönelim. Aşk'ın yol boyunca uğradığı figürler dört tanedir. Bir, kuyuya düşüp bir Siyah Dev ile karşılar. Dev, Aşk'ı yemek ister. İki, ateşli bir Cadı yolunu keser. Cadı, onunla evlenmek ister. Üç, "akılçalan" anlamına gelen Huşruba isminde bir Çin prenses, Aşk'ı Suret Kale'sine hapseder. Aşk, bu üç figür etrafındaki gelişen olaylarda Hüsn'ü arar. Kuyuda yok, Cadı'nın memleketinde yok... Huşruba, tıpkı Hüsn'e benzemesine rağmen Hüsn değil. Huşruba'nın Kalesi de güzel ama içindeki resimler cansız, Hüsn'ün kendisi yok. Her defasında Aşk, Hüsn'ün orada olmadığını tespit edip yoluna devam eder. Belaları aşmasında da çocukken Hüsn ile arasını yapan Suhan, değişik şekillere bürünüp yardımcısı olur. Dördüncü figür, yine Suhan'dır; bilge bir Pir kılığına girip Aşk'ı Kalp şehrine ve Hüsn'e götürüp onunla birleşmesinin tahakkuk edilmesini sağlar.

Eski anlayışa göre insan nefsinin, kendiliğinin, dört katlı bir ev gibi dört katı vardır. Aşk'ın uğradığı dört figür, kendiliğin bu dört katına tekabül eder. En alt kat, *nefs-i nebâtiye*dir ki bitkisel işlevleri sindirim ile büyümeye. Siyah Dev, kuyunun dibinde yaşar ve Aşk'ı yemek ister. İkinci kat, *nefs-i hayvâniye*dir ki işlevleri hayvan gibi hareket ile çiftleşmektir. Cadı, Aşk ile evlenip şehvetini tatmin edecektir. Üçüncü kat, *nefs-i nâtıkade*dir ki akıl gibi işlevleri düşünmek ve konuşmaktır. Huşruba akıl çalandır ve Aşk'ı hapsettiği Suret Kale'sindeki güzel resimler akıl içindeki imgeler gibidir. Aşk, ne kadar ararsa da herhangi bir şeyin aslını bulamayacak. Dördüncü kat, ruh ile örtüşen kalptir ki eskilere göre işlevi her şeyi olduğu gibi görmektir. Oradaki kimya, Aşk'ın Hüsn ile bir olmasının tahakkuk etmesidir. Yani kimya, bir şey değil bir *kavrayış*tır. Aşk, kendiliğin içindeki en kaba katından en yüce katına yolculuk edip hakikate erer.

Burada "Hüsn hakikattir, hakikat da hüsn" diyen John Keats'i de hatırlayabiliriz. Ama Keats'in hüsn dediği hakikat, Galip'tekilerle aynı şeyler mi onu anlamak başka bir çalışma ister.

Platon'a dönelim. Sokrat, Diotima'dan aktararak aşk merdiveninin basamaklarını şöyle anlatır: Bir, felsefe peşinde olan aşk,güzel bir

bedeni sever. İki, bütün bedenlerin güzelliği aynı olduğunu fark edip önceki sevgilisine karşı bağlılığı gevşer. Üç, ruhun bedenden daha güzel olduğunu anlayıp insanları iyileştirecek tasarılar bulmaya koyulur. Dört, bu tasarıların ifade ettiği hareketler ile hukukun kendileri güzel olduğunu anlar ve hayatını onlara adanır. Ama bunlar hem bilime dayanır hem bilimin zuhurunu sağlar ve aşk, şimdi “o engin güzellik denizine” bağlanır. Onu temaşa ederek muhteşem güzel tasarı ile teorileri meydana getirir. Ama Sokrat “Bilimi sevmek bile, diyor, son basamak değil.” diyor. Bütün bu emeğin sebebi aşkın şimdi birdenbire karşısına çıkan güzelliğin ta kendisidir. Nezihtir, değişime uğramaz, her bakımdan güzel, insan başındaki göz onu göremez, her şeyin güzelliği ondandır ve güzel olan her şeyden bağımsız var olur. Aşkın sevdikleri ne kadar çok ve birbirinden değişik olmuşa da tek hedefi “Güzellik Sureti” olan güzelliğin kendisidir. Aşk ancak hayatını ona adadığında erdemin imgeleri değil hakiki erdemi doğurabilir.

Platon’un hikayesi devam edip Sokrat’ın öğrettiklerini gerçekten yaşadığını gösterir. Ama buraya kadarı ile hem onun hem Galip’in, aşkı somut olandan soyut olana yükselten bir yolculuk yaptıklarını gördük. Her ikisinde de yol boyunca ilerlemesini sağlayan aşkın kavrayışlarıdır. Her iki eserin özü bu. Farkları çoktur ve iki eseri detaylı karşılaştığımızda farkları daha da belirgin olur. Yalnız çoğu farkları ancak eserlerin tarihi bağlamları anlaşıldıktan sonra anlayabiliriz. Şimdilik Platon için asıl gayenin topluma hizmet olduğunu söyleyelim. Aşkın kavrayışları dış hayatına dönük teoriler, planlar meydana getirir ve akli en yüksek yerde tutar. Zaten Platon, devletin en doğru şeklini anlatmaya çalışmış ve devlet başının felsefeci olması gerektiğini inanıyor. Onu başka eserlerinden biliriz. Aşk, bir kişiye duyulan bencil cinsel arzudan bezip devlet başı olabilecek kadar olgun hale gelir. Galip ise, bireyin içe dönük olgunlaşma hikâyesini anlatırken evrenin ontolojisini de anlatmış olur. Hüsn ile Aşk’ın hikâyesi aynı zamanda kâinatın hikâyesidir ve hakikati akli aşar. “Peki, Allah nerede?” diye sorabilirsiniz!

Platon zamanında tek tanrıcılık henüz duyulmamıştır. Musevilik var evet ama o çağdaki Musevilik’in tek tanrıci olup olmadığı tartışılır; tanrısı tek bir kabilenin tanrısıdır çünkü. Galip’in eseri zaten Allah’ın *hüsn* ve *aşk* olarak kâinatta seyrini anlatır. Ama *Sempozyum*

yazıldığında tarih içinde tek Tanrı'nın sonra alacağı yerde Platonik Suretler yerleşik duruyor.

İki eser arasında şimdiye kadar filolojik bir bağ, metinsel bir sebep-sonuç çizgisi kurulamamıştır. *Sempozyum*'un başka bir garipliği, çok iyi bilinmesine rağmen çeviri tarihinin müphem olmasıdır. Feylesof el-Kindi eserin içeriklerini parça parça anlattığı ve el-Farabi'nin esere olası göndermelerine rağmen, 800-900'lerde Yunancadan, Süryaniceden Arapçaya çevrilen eserlerin kayıtlarında geçmiyor (Gutas 1988). Dahası *Sempozyum*, bir manevi yolculuğu anlatması bakımından ele alınmıyor. Bu gerçekten garip; belki de ancak Ahmet Gazali'nin aşk ontolojisini gördükten sonra *Sempozyum* bu anlamı kazanabilir.

İki eserin arasında bir tür bağ olduğu açık. Bugün bunu söylemekle yetineceğim. Bir araştırma sahasını açıyorum. Arkeolojik boyutta *hüsnün* ne olduğunu görmek için kazmayı genişletmemiz gerekir. Feylesoflarla kelimacılar, erken mutasavvıflar Ruzbihan Baqli ile Ahmet Gazali'nin de hüsn kavramı ile nasıl karşılaştıkları, Kuran, hadis, fıkıh ile nasıl değerlendirdiklerini anlamak gerekir. İbn-i Arabi, Sadreddin Konevi, Mevlana, İraqi'nin hüsn üzerinde Anadolu'da kurdukları akıl ile irfan geleneğini anlamak; Rönesans Hürmanizmi'ndeki yerini, Galip ile diğer Osmanlı şairlerinin eserlerinde bu mirası görmek gerekir.

Bir dahaki sefere...

Kaynakça

Gutas, Dimitri (1988). "Plato's *Symposium* in the Arabic Tradition". *Oriens*, vol. 31 (1988), pp. 30-60.

Holbrook, Victoria Rowe (1985). "Galib's *Beauty and Love*: The Ultimate Romance." Princeton University doctoral dissertation.

Holbrook, Victoria Rowe (1994). *The Unreadable Shores of Love: Turkish Modernity and Mystic Romance*. Austin: University of Texas Press.

Holbrook, Victoria Rowe (2005a). *Beauty and Love* by Şeyh Galip. New York: Modern Language Association Texts and Translations Series.

Holbrook, Victoria Rowe (2005b). *Şeyh Galip Hüsn ü Aşk*. New York: Modern Language Association Texts and Translations Series.

Kaçar, Mücahit (2016). *Şairlerin İşıltısı: Ali Revnakî'nin Revnaku's-Şuarâsı –Mollâ Câmi'nin Poetikası-*. İstanbul: Büyüyenay.

Köksal, M. Fatih (2003). *Yenipazarlı Vâlî -Hüsn ü Dil Mesnevisi (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*. İstanbul: Kitabevi.

Lumbard, Joseph (2016). *Ahmad al-Ghazali, Remembrance, and the Metaphysics of Love*. Albany: State University of New York.

Murata, Kazuyo (2017). *Beauty in Sufism*. Albany: State University of New York 2017.

Platon, trans. Alexander Nehamas & Paul Woodruff. *Symposium*. Indianapolis: Hackett Publishing 1989.